

Til Folkehøgskolene (vær vennlig å videresende til:)
ATT: Lokallagsleder
Rektor, ass. rektor/inspektør

Kopi: Utvalgene

Vår ref.: 29/17/A 1.08
Oslo, 04.05.2017

FHF-rundskriv 12/2017

Dilemmaer knyttet til studiereisene i folkehøgskolen

Studiereiser til utlandet utgjør etter hvert en viktig del av mange folkehøgskolers dannelsesprogram. Og studiereisene har definitivt en plass i livets skole. Samtidig dukker det opp en del problematiske sider i kjølvannet av virksomhetens omfang. I siste nummer av *Folkehøgskolen* (nr 2 2017) har styret publisert en artikkel (*Studiereisens pris*, s 14f i *Folkehøgskolen* nr 2-2017) som oppsummerer noen av de kanskje viktigste dilemmaene knyttet til en økt studiereisevirksomhet ved norske folkehøgskoler (se her under). Styret valgte etter sist landsmøte å ha et fokus på studiereisen, hvilket artikkelen er et uttrykk for. Arbeidet kan også ses i sammenheng med utviklingsprosjektet om bærekraftig utvikling, FNs utviklingsmål for en bæredyktig framtid, og det engasjement som kom til uttrykk under sist rektormøte.

Styret ønsker med dette rundskrivet å oppfordre lokallaget, evt. personalgruppa/pedagogisk råd senest i løpet av etterarbeidsdagene å drøfte ulike sider artikkelen løfter fram i forhold til skolens studiereisevirksomhet. Oppfordringen har to siktemål, dels å bidra til en refleksjon lokalt, dels å fungere som forberedelse til landsmøtet (Elverum folkehøgskule 30. mai -1. juni).

Påvirkningstorg på landsmøtet

Som en av sakene på landsmøtet vil dilemmaer knyttet til studiereisene drøftes via en metodikk kalt *påvirkningstorget*. På ulike poster på 'torget' kan landsmøtedeltakerne drøfte eventuelle forslag til signaler eller uttalelser fra landsmøtet til skolene eller til det nye styret. Forslag det er alminnelig enighet om på torget, vil behandles i et avsluttende plenum.

Disse postene er planlagt under påvirkningstorget:

- Studiereisene som motor i rekruttering
- Studiereisenes prisdrivende effekt i skolen for alle
- Omdømmevirkninger av økt studiereisevirksomhet
- Innvirkning på sosial-pedagogisk arbeid og -ressurser
- Lærers/personales/rektors ansvar for sikkerhet på studieturer
- Studiereisenes klimaavtrykk i behovet av grønt skifte – forslag klimauttalelse fra landsmøtet til skolene?
- Studiereisenes pedagogiske innhold og etiske vurderinger

På hver post vil det være en som leder samtalen og refererer forslag til plenum. Forslagene kan være hva landsmøtet oppfordrer det kommende styret å arbeide for/med, eller forslag til uttalelse fra landsmøtet til for eksempel skolene (eksempelvis at alle skoler, sammen med elevene utarbeider klimamål/bærekraftsmål for sin virksomhet (undervisning og drift).

Kall inn til møte

Vi oppfordrer derfor lokallagsleder og rektor om å sette av tid, for eksempel i løpet av etterarbeidsdagene, til å drøfte artikkelen og eventuelle forslag til landsmøtet. Delegat(er) fra lokallaget har så disse med seg til påvirkningstorget.

Med beste hilsen

Øyvind Brandt
leder

Knut Simble
generalsekretær

Vedlegg (her under): Artikkelen ('*Studiereisens pris*', s 14f i *Folkehøgskolen* nr 2-2017)

STUDIEREISENS PRIS

AV STYRET I FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

«I Norge er folkehøgskole kun et år med opplevelser!», sa en svensk rektor i en nordisk sammenlikning, mens han i rask rekkefølge viste ti internettsforsider for norske folkehøgskoler. Alle med flotte bilder av sprudlende norsk ungdom i eksotiske omgivelser med dertil hørende navn. Omfanget av reisevirksomheten i norsk folkehøgskole har økt betydelig de seneste tiårene, både i antall studiereiser, avstand til reisemål, og tiden man er avgårde. Dette synes i rekrutteringsarbeidet, som kanskje er den viktigste motoren i utviklingen. For tilsynelatende har nok norske familier råd til dette.

Reisen har så definitivt en plass i livets skole. I en stadig tykkere flystripe dukker det imidlertid opp en rekke prinsipielle utfordringer. Både i og utenfor folkehøgskolen stilles det stadig flere spørsmål til den voldsomme reisevirksomheten og om dette er riktig folkehøgskole.

REKRUTTERING OG IMAGE

Vi skal være varsom med å hevde et fasitsvar på hva som er den rette folkehøgskole. Og for ordens skyld, elevene betaler selv for studiereisene. Dessuten er det store forskjeller mellom skoler, og omfanget av studiereisene utgjør under 10 prosent av de fleste elevers opphold.

Likevel har vi som skoleslag et problem når eksotiske studiereiser så til de grader fronter skoleslaget. Mer alvorlig enn å la oss overraske over den svenske rektorens enkle dom, er det at samfunnet rundt oss, bevilgende politikere inkludert, i stigende grad merker seg utviklingen. Og i økende grad er det kanskje elever vi ikke får, fordi prisen for et år på folkehøgskole er blitt for høy?

Samtidig hevdes det at det er vanskelig å rekruttere elever hvis ikke skolen løfter fram spennende studiereisemål. Er det slik at vi ikke helt har klart å knekke koden for å rekruttere elever på det vi egentlig driver med det meste av tiden? Det er hverdagene på skolen det er flest av, med linjefag, fellesfag og valgfag, lørdagsseminarer og mye mer, som burde frontes i rekrutteringsarbeidet? Det finnes eksempler på skoler som viser at det går an å fylle skolene med elever uten lange studiereiser.

SOSIALPEDAGOGISK ARBEID LIDER

Det er ingen tvil om at folkehøgskolen defineres av samværet. Når flere linjer reiser samtidig og med hver sin eller flere lærere på hver av turene, raseses potten av sosialpedagogiske timer til bruk på skolen. Dette økende misforholdet ser ut til å føre til stadig flere eksempler på skoler som er tomme for lærere etter kl 15, eller kompenseres med utstrakt bruk av stipendiater. Vi vet alle sammen at en eller annen gang kommer dette til å få følger.

STORT ANSVAR PÅ LÆRER OG REKTOR

De fleste synes det er verdifullt og givende å reise med elevene. Studiereiser til stadig fjernere mål medfører imidlertid også et stort ansvar. Riktignok er elevene over 18 år, og vi takler utfordringer forskjellig. Men stadig flere lærere gir uttrykk for ekstra stress på de mest krevende turene. Det gjelder både i forhold til mye sammenhengende tid hjemmefra, og ansvaret for sikkerhet og helse, noe som kan bidra til en større turnover i skoleslaget og har medført økt fokus på forebyggende tiltak og kriseberedskapsplaner i selve turforberedelsene og gjennomføringene.

Å LEVE SOM MAN LÆRER

Er så reiseomfanget forenelig med folkehøgskolens ambisjon om å være i front i det grønne skiftet? Det er unektelig brutalt når tidligere rektor på Nordfjord folkehøgskole Hallstein Hansen på sist rektormøte viste på storskjerm at folkehøgskolene samlet sett kommende skoleår annonserer 17000 personreiser med fly, tilsvarende 2600 ganger rundt jorda. For å nå klimamålene om kun 2 grader varmere klode, må ingen av oss produsere mer enn 4 tonn CO₂ pr år. Når én reise til Australia for én elev produserer nesten det dobbelte på noen timers flytur, skal argumentasjonen være god for å forsvare ressursbruken.

FOLKEHØGSKOLENES KLIMAAVTALE?

Brynjar Tollefsen, rektor ved Lofoten folkehøgskole, er inne på det økende ubehaget ved avstanden mellom liv og lære. I euforien etter rektormøtet og på bakgrunn av elevreaksjoner, spør han i sist nummer av dette bladet om tiden nå er overmoden for sammen å forsøke å finne ut av noen felles begrensende eller riktigere rammer rundt studiereisene.

Hansen sendte rektorene hjem fra rektormøtet med en utfordring om å forsøke å inngå en klimaavtale mellom skolene. En idé kan være at neste rektormøte blir folkehøgskolenes klimakonferanse eller konferanse for det grønne skiftet i folkehøgskolen, hvor målsetningen er å formulere det skolene kan enes om som felles mål og rammer for egen virksomhet. Kanskje til og med posisjonere oss i front av en slik utvikling. En slik konferanse vil dessuten legge seg pent i kjølvannet etter tre års fokus på bærekraft og aksjonslæring i folkehøgskolen. Et «folkehøgskolenes klimatoppmøte» med såpass ambisiøs målsetning vil imidlertid kreve en god del forarbeid, og at skolene vil dette.

NIVÅ PÅ TILTAK?

Et minste mål må være at hver skole formulerer hver sin målsetning om å arbeide i en bærekraftig retning med dannelsesprogram, studiereiser og drift. En konferanse vil i så fall bidra til refleksjon og med ideer til et slikt arbeid, som i sin tur avspeiler seg i hver enkelt skoles endring av praksis, i eget tempo.

Mer radikale forslag går ut på å enes om maksimalt kun å ha én flyreise pr elev, eventuelt kun i Europa, at hver skole forplikter seg til å synliggjøre CO₂/klimaavtrykk i den felles nettportalen, innføring av kvoteordning, etablering av en felles merkeordning for bærekraft, eller enes om et folkehøgskolens bærekraft charter (ja, vi burde snart finne et annet ord enn bærekraft!) som omfatter et videre spekter av utviklingsmål, rammer og insitamenter for utviklingen av skole, drift, og reiser.

I forslagene ligger det mange kompliserende faktorer og dilemma. Blir fokus ensidig på studiereisen og dennes CO₂-avtrykk? Hvordan og hvem skal med hvilke ressurser regne på hvilke faktorer og siden presentere dette? Og vil synliggjøring ha det nødvendige potensiale i seg til endring?

PISK ELLER GULEROT?

Utfordringen ved alle typer avtaler er hvordan de skal etterleves. I folkehøgskolen har vi erfaring med avtalen om felles første opptaksdag av elever. Denne har eksistert som en «gentlemen's agreement» i 20 år. Underliggende «sanksjon» er at om skoler bryter avtalen, faller den sammen og «straffen» blir et mer krevende rekrutteringsarbeid for alle. En like

direkte tilbakekoblingsmekanisme er det vanskelig å få øye på i en klimaavtale.

For å være herre i eget hus har nyhetsmediene etablert «Vær varsom plakaten» og hvordan det skal reageres hvis en medlemsbedrift felles i en sak i Pressens Faglige Utvalg. Hvordan dette i tilfelle skal se ut i en folkehøgskolesammenheng, er det utfordrende å se for seg. Ut over miljømessige gevinster, kan folkehøgskolenes motivasjon, negativt formulert, være å unngå innstramminger i lov og forskrift eller reduksjon av statsstøtten, eller positivt, innholdsmessig å utvikle seg i en sunnere retning.

Men forsøk å forestille deg hvordan et slikt regime skal være innrettet og hvem som skal være politi? Vi mener at det er en feil utvikling å tillegge sentrale organer en slik rolle.

UMYNDIGGJØRING AV FOLKEHØGSKOLEN

Jo mer regulering folkehøgskolene utsettes eller utsetter seg selv for, jo mindre etisk handlingsrom har skolene til å finne sin autonome vei. Skolene umyndiggjøres. Dilemmaet er at dersom konkurransen driver fram en ikke ønsket utvikling, er den også på sett og vis umyndiggjørende, samtidig som den er ødeleggende for miljøet, sos.ped.arbeidet og alle de andre forholdene. Om skoleslaget lykkes med en klima-/reiseavtale kan det ta tilbake handlingsrom på flere felt enn hva som tapes ved selv pålagte begrensninger i studiereisevirksomheten.

KOMPLISERT

Er det så mulig for skolene i fellesskap å manøvrere seg i en annen posisjon i forhold til studiereisene og alle de dilemmaene de fører med seg? Eller vil konkurransen om elevene tvinge fram enda flere og lengre reiser?

Landsmøtet i Folkehøgskoleforbundet vedtok i 2015 en uttalelse om at bærekraft skal ligge til grunn for all skole og utdanning. Styret i folkehøgskoleforbundet følger opp debatten ved å ha studiereisen som et av temaene på kommende landsmøte. Samtidig skal vi bidra til en oppfølging av engasjementet fra rektormøtet i januar, om så en folkehøgskolenes klimakonferanse, dersom det er grunnlag for dette blant skolene. Og som med klimakonferanser flest, det er nok ikke gjort med én.

«Er det slik at vi ikke helt har klart å knekke koden for å rekruttere elever på det vi egentlig driver med det meste av tiden?»